

אליקום גולדשטיין
דני ברנסון

כבוד אביו וכבוד רבו (בבא מציעא לג.).

- א. תיאור מרכיבי הגמרא והמשנה
- ב. הבדלי הגרסאות בין הנוסח במשנה לנוסחת הרי"ף
- ג. הבנות שונות בדמיון שבין אביו לרבו
1. דעת הרמ"ך
 2. דעת הרי"ח והאמוראים בגמרא (דעת הראבי"ה)
 3. דעת הרמב"ן והמאירי
 4. תליית המחלוקת בהבנות השונות
- ד. הבנות שונות בהעדפת רבו על אביו
1. דעת הרמ"ך והרמב"ן
 2. דעת המאירי
 3. דעת הרי"ח
 4. תליית המחלוקת בהבנות השונות
 5. הסבר המשנה ע"פ ההבנות השונות
- ה. הבנות שונות בגדר חיוב הקימה והקריעה בפני ת"ח
1. דעת הרמב"ן
 2. דעת התוס' רא"ש
 3. דעת הריטב"א ברש"י
 4. תליית המחלוקת בהבנות השונות
 5. הסבר שינויי הגרסאות ברישא במשנה
- ו. דעת הירושלמי בנדרן

- א. משנה:** 1. אבדת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת
 2. שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא.
 3. ואם אביו חכם (גירסת הרי"ף והרא"ש - שקול כנגד רבו) - של אביו קודמת
 4. היה אביו ורבו נושאים משאוי מניח את של רבו ואחר כך מניח את של אביו
 5. היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו
 6. ואם אביו חכם פודה את אביו ואח"כ פודה את רבו.

- גמרא: 1. תנו רבנן: רבו שלימדו חכמה ולא רבו שלימדו מקרא ומשנה - דברי ר"מ
 כל שרוב חכמתו הימנו - רבי יהודה
 אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת - רבי יוסי
 2. אמר רבא כגון רב סחורא דאסברן זוהמא ליסטרון
 3. שמואל קרע מאניה עליה ההוא מרבנן דאסבריה אחר יורד לאמת השחי ואחר פותח...
 4. אמר עולא תלמידי חכמים שבבל עומדין זה מפני זה וקורעין זה על זה ולענין אבדה במקום אביו אינן תוזרין אלא לרבו מובהק
 5. קבעי מיניה רב חסדא מרב הונא תלמיד וצריך לו רבו מאי
 6. אתמר רב יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן הלכה כרבי יהודה
 7. רב אחא בר רב הונא אמר רב ששת הלכה כרבי יוסי
 8. מאי חכמה רוב חכמתו
 9. אבידת רבו (בתוספתא) קודמת לאבידת אביו ואם היה אביו שקול כרבו אבידת אביו קודמת לאבידת רבו ואיזהו רבו שלמדו תורה ולא שלמדו אומנות ואיזה זה רבו שלמדו ופתח לו תחילה היה רבי מאיר אומר שלמדו חכמה ולא שלמדו מקרא רבי יהודה אומר כל שרב תלמודו ממנו רבי יוסי אומר כל שהאיר עיניו במשנתו אבידת אביו ואבידת אמו אבידת אביו קודמת לאבידת אמו, אימתי מזמן שהיא תחתיו.

כריתות כח. 1. האב קודם לאם בכל מקום יכול מפני שכיבוד האב קודם על כיבוד האם ת"ל איש אמו ואביו תיראו מלמד ששניהם שקולים. אבל אמרו חכמים האב קודם לאם בכל מקום מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו. וכן בתלמוד תורה אם זכה הבן לפני הרב הרב קודם את האב בכל מקום מפני שהוא ואביו חייבין בכבוד רבו.

קידושין לג. 1. איזוהי קימה שיש בה הידור הוי אומר זה ר' אמות אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק אבל ברבו המובהק מלא עיניו.

קידושין לג: 2. אמר רבי אלעזר כל ת"ח שאין עומד מפני רבו נקרא רשע

3. אבעיא להו בנו והוא רבו מהו לעמוד מפני אביו
4. אבעיא להו בנו והוא רבו מהו שיעמוד אביו מפניו

ב. במשנה כתוב ואם היה אביו ת"ח גירסת הרי"ף - ואם אביו שקול כנגד רבו.

ג. הבנה א': דמיון האב לרב הוא בזה שמשניהם הבן קבל דבר חשוב. הבנה ב': דמיון האב לרב הוא בזה ששניהם כביכול הולידו אותו - כל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו - שניהם כביכול יצרו אותו.

ד. דעת הרמ"ך מובאת בשיטה מקובצת על דף לג ע"א ד"ה "ולענין פסק הלכה" (דף צה.). "ולענין פסק הלכה כתב הרמ"ך וז"ל אבידתו קודמת לשל אביו ושל רבו. של אביו ושל רבו, אם אינו רבו מובהק ושניהם שווין בחכמה, של אביו קודמת וע"פ שלא למדו אביו כיון ששקול כרבו..."

מוכח, לענ"ד בדעת הרמ"ך שאין יסוד כיבוד רבו בדמיון לאביו מצד היצירה הרוחנית כי רב שאינו מובהק איננו דומה לאביו שיצר אותו. הדמיון לדעת הרמ"ך הוא בכך שגם אביו וגם רבו נתנו לו דברים חשובים, אחד נתן לו את העולם הזה ואחד נתן לו את העולם הבא. והסיבה להקדמתו של האבא לרב כשאביו ת"ח, אינה בכך שהוא יצר אותו והרב לא, אלא בכך שהרב אבד את יתרון היותו ת"ח גדול יותר.

2. דעת הר"ח וכן דעת הראב"ה המובאת על הו"פ "אע"ג דאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה רב ששת דהוא בתרא אמר הלכה כר' יוסי ועוד הנה שמאל עשה כמותו וקרע על ההוא מרבנן דאסבריה ... הנה שמאל לא למד ממנו אלא פירוש משנה זו בלבד וכיון ששמע שמת קרע עליו כאשר קורע התלמיד על דביו וכן פירש רבא... ומתניתין נמי כר' יוסי נמי דייקא והא דאוקימנא כר' יהודה שינויא הוא."

הר"ח פוסק כר' יוסי ומפרש כך את המשנה. משמע ודאי שלפי דעתו אין צורך אלא בפירוש משנה אחת כדי להקדים אבדת רבו לאבידת אביו.

יתכן שמחלוקת התנאים המובאת בבבלי תלויה אף היא בנקודה הזאת שכן ר' יהודה אומר רב חכמתו - פירוש שצריך שיהיה דומה לאביו בכך שנחשב הדמות הדומיננטית שיצרה את עולמו הרוחני כאביו ואילו ר' יוסי הסובר גם לגבי אבידה (אם כי קבלו אותו להלכה רק לגבי קריעה ועמידה ולא כשעומד מול אביו) שמספיק שילמדו איזשהו פירוש במשנה, סובר כי העיקרון המשותף לאביו ולרבו הוא נתינה של דברים חשובים וגדול דבר אחד של תורה מכל העוה"ז.

בתוספתא ישנו בטוי של "כל שפתח לו תחילה" - את הביטוי הזה אפשר לפרש בשני אופנים או שהוא מגדיר את גודל הנתינה, היינו שלא כל נתינה נחשבת ליותר ממה שנתן לו אביו אלא דוקא אם נתן לו את הכלים להתפתח, אך אפשר לפרש שנתנת הכלים היא הפתח לרב חכמתו ואז כביכול רבו ילדו כאביו אלא שאין צורך ברב חכמתו בפועל.

3. בריטב"א החדשים ד"ה 'רבי יוסי אומר' מובא "הא דקתני זה רבו. פירש רבינו לומר זהו רבו לכל דבר ואף לענין אבידה ושביה ואפילו תנאי קמאי לא פליגי אלא לענין אבידה ושביה... עד שיהא רבו מובהק... דאף רבי יהודה מודה שכל שהאיר עיניו במשנה אחת חשיב רבו לשאר דברים ובהא דמתניתין הוא דפליג משום כבוד אביו.

ישנן שתי אפשרויות להבנת הריטב"א:

א. בזה שהוא רבו מובהק נתן לו יותר ולכן קודם לאביו - יסוד כיבוד רב ואב הוא הנתינה.

ב. בזה שרבו מובהק הוא דומה לאביו, שכן שניהם כביכול יצרו אותו לכאורה מהמילים "שאיין לו לפחות כבוד אביו בדבר קל עד שיהא רבו מובהק", אפשרי לשמוע יותר את הכיוון הראשון אך אין זה הכרחי כלל.

אותו דיון אפשר לדון ב"מאירי" שאומר "ורבו שאמרו דוקא רבו מובהק שרוב תורתו ממנו".

וכן נראה בתלמיד הרשב"א ב"מ דף לג עא. "רבו שאמרו לענין אבידה במקום אביו זהו שרוב חכמתו ממנו כלומר שאם למד משניים או שלושה אותו שלמד ממנו רוב חכמתו בלבד כלומר שרוב תלמודו הוא שיש לו לנהוג בו כבוד מאביו".

4. הבנה א: ההבנה הראשונה שהשווה בין הרב לאב הוא הנתונה היא הבנת הרמ"ך והר"ח. יתכן שהריטב"א והמאירי הבינו כהבנה השניה שיסוד כיבוד רבו הוא ההולדה וזה המשותף לאביו.

בדומה לזה מובא בהקריית ספר במצוה י"ג - הלכות ת"ת: "אלא ודאי תוספות כבוד המובא ברב הוא מדאורייתא והוא נלמד מהאב שכתוב בו כבוד ויראה שכמו שהתלמיד כנה אותו כבן למלמדו שנא' ושננתם לבניך שהם התלמידים כן כינה הכתוב לרבו אב"כ נכלל הרב בציווי כיבוד ומורא האב". אפשר שזו הגישה השניה הסוברת שיסוד שניהם היא ההולדה לעומת הגישה הראשונה הסוברת שכבוד רב מרובה מכבוד ת"ח אלא שהיא ת"ח שיש לו מעלה הדומה לאבי בזה שהוא נתן לי.

ד. ישנן שתי הבנות בהעדפת כבוד רבו על אביו.

הבנה א: רבו קודם לאביו מכיון שכבוד תורתו מקנה לו יתרון על אביו.

הבנה ב: רבו קודם לאביו משום שהוא נתן לו יותר מאביו. ההסבר לכך הוא שדבר רוחני חשוב יותר מאשר דבר גשמי.

1. דעת הרמ"ך המובאת בשטמ"ק: "אבידתו שלו קודמת לשל אביו ושל רבו. של אביו ושל רבו, אם אינו רבו מובהק ושניהם שווים בחכמה, של אביו קודמת ואע"פ שלא למדו אביו כיון ששקול כרבו, ואם לא היה אביו שקול כרבו, של רבו קודמת, ואע"פ שאינו רבו מובהק. היה רבו מובהק, אעפ"י שאביו שקול כרבו של רבו קודם.

לא היה רבו חכם כאביו והיה רבו מובהק נראה לומר ששל אביו קודמת" מוכח משיטת הרמ"ך שכשיש לנו שני אנשים שנתנו לפלוני ויש שני שלבים בשלב הראשון - סדר הקדימויות נקבע ע"פ חכמת התורה שלהם, ולכן אם רבו המובהק לא חכם כאביו - אביו קודם.

בשלב שני יסבור הרמ"ך שהולכים ע"פ נתינה יותר גדולה מכיון שהוא טוען שאם יש רב מובהק ואב שווים בחכמה הולכים ע"פ הרב המובהק, מדוע? משמע שסיבת העדפת הרב אינה "אתה ואביך חייבים בכבודו" כי כאן חכמתם שווה, אלא המדד הוא נתינה גדולה יותר וכן נראה שסברו הרמב"ן והריטב"א, שכן בנוסחתם במשנה הם גורסים ואם היה אביו שקול כרבו - אביו קודם, פשט המילים שקול כרבו היינו שווה בחכמתו לרבו, וראיה קצת לדבר בריטב"א החדשים בהסבר שיטת הרמב"ן ה"ה באביו ואמו שאם הבן מופלג בחכמה ויראת שמים ואינו כבודו לקרוע על ליבו על אביו ועל אימו אינו קורע דכבוד תורתו עדיף, ומציאה אב לכולם. ולענ"ד, אם אכן שיטת הרמב"ן היא שצריך שיהא רבו מובהק משום שצריך שיהא דומה לאביו, יתכן לומר שמקדימים את הרב לאביו משום כבוד התורה של רבו שכן אם נאמר שהסיבה היא משום שנתן לו יותר מאביו ולא משום שהולידו כאביו אין צורך להשתמש בטיעון של כבוד תורתו עדיף, [ואין לומר שצריך שיהיה רבו מובהק כדי שיהיה שווה לנתינת אביו, אז לא ברור מדוע אוטומטית כשהאב שקול בחכמה לרב האבא קודם והרי נתינת שניהם שווה,] הרי שסביר יותר להניח שהאבא נתן לו יותר מרבו (אולי האבא הוא התשתית לכל ולכן נתן לו יותר) אלא שאתה ואביך חייבים בכבודו - בכבוד רבו שהוא ת"ח, ולכן שכשמתבטל יתרון הרב ממילא חוזר היתרון לאבא.

אם נכונים דברינו, - לדעת הרמב"ן צריך דוקא רב מובהק כי זהו הבסיס להשוואתו לאביו, אמנם האב נתן לו יותר מרבו, אבל כל עוד קיים הגורם של "אתה ואביך חייבים בכבודו" היתרון הוא של הרב, וע"פ זה נבאר נוסח המשנה ע"פ הרמב"ן עיין בהמשך המאמר בהסבר שינוי הגרסאות במשנה.

2. דעת המאירי "אבדת אביו ואבדת רבו אבדת רבו קודמת שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו שלמדו תורה הביאו לחיי העולם הבא ודוקא רבו שלמדו בחנם ואם היה אביו חכם של אביו קודמת שאי אפשר לאביו חכם שלא למדו ונמצא אביו ורבו".

המאירי איננו מתייחס כלל להשוואה בין חכמת האב לחכמת הרב אלא מפרש את אביו ת"ח כסימן לכך שלימד את הבן למרות שבפשט הדברים אביו חכם פירושו שיש לאביו חכמת התורה. נמצא שהרב קודם לאב לא עקב חכמתו אלא בגלל זה שהוא לימד את הבן ונתן לו יותר.

אכן המאירי מצריך רבו מובהק דוקא משום שהבסיס להשוואת הרב לאבא הוא היצירה הרוחנית, אבל כשאביו ת"ח הרי שגם אביו נטל חלק ברוחניות הבן, ולכן קודם. (אפשר אמנם לפרש שהמאירי סובר רבו מובהק משום שנותן לו יותר מאביו, לעומת זאת ברבו שאינו מובהק לא נותן לו יותר מאביו וכיון שאביו מלבד העוה"ז נתן לו גם תורה לכן חייב לכבדו יותר). עכ"פ המאירי אינו יכול לסבור כדעת הרמב"ן שזהו משום אתה ואביך חייבים בכבודו כיון שאינו אומר זאת ואף מפרש את 'אם היה אביו ת"ח' כהוכחה לכך שנתן לו תורה, בלי קשר לרמת החכמה של האב.

השאלה הנשאלת היא מדוע אוטומאטית כשאביו נותן לו תורה (בהנחה שאביו איננו רבו מובהק) הוא קודם לרבו המובהק (יתרון נוסף שאנו רואים לאבא מובא במאירי מסכת קידושין דף לג ע"ב - היה הבן תלמיד חכם והוא רבו של אביו הוא חייב לעמוד מפני אביו ואין אביו חייב לעמוד בפניו)!

3. בדעת הר"ח הטוען שאפילו למדו דבר קטן מדברי תורה קודם לאביו שכן פסק כר' יוסי - בפשטות נראה כהבנה האומרת שנתן לו יותר, בלי קשר ל"אתה ואביך חייבים בכבודו", אך אין לנו מקורות להסברו במשנה על אביו שקול כרבו.
אפשר לפרש את מחלוקת התנאים בבבלי לג. כמחלוקת בשאלה איזה רב נתן לו יותר מאביו, ר' יהודה אומר זה שלמד ממנו רב חכמתו, רבי יוסי אומר אפילו דבר אחד של תורה גדול מכל מה שנתן לו אביו, שכן זה עוסק בעולם הבא וזה בעולם הזה, ואילו רבי מאיר מגדיר את הדבר החשוב כלימוד חכמה דוקא אבל מקרא ומשנה אינם חשובים יותר ממה שנתן לו אביו (כמו כן עיין בדברי התוספתא שהובאה לעיל).

4. ההבנה הראשונה שרבו קודם לאביו משום כבוד תורתו היא כנראה דעת הרמב"ן וכן יסבור הרמ"ן. בדעת המאירי ובדעת הר"ח נצטרך לומר שמבינים הם כהבנה השניה: בודקים מי נתן לו יותר.
יתכן שמחלוקת האמוראים אינה מחלוקת בהבנת מקור הדין של כבוד רבו אלא מחלוקת כמותית בחשיבות הנתינה לעומת נתינת אביו.

5. בהסברת דברי המשנה ישנם שלש בעיות:

- א. שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו הביאו לחיי העולם הבא.
- ב. אביו ת"ח או שקול כרבו.
- ג. מהו רבו.

א. באופן פשוט "שאביו הביאו ורבו הביאו" הוא ההסבר לכך שרבו נתן לו יותר מאביו שכן יש כאן ערכים שונים: העוה"ז - העוה"ב. אבל לאלו הסוברים שבמקרה של חכמה שווה לאב ולרב, האב יקדם, תוצר כאן בעיה. שני פתרונות לבעיה זו:

א. כדעת המאירי האומר שהמקרה של חכמה שווה הוא רק סימן לכך שאביו לימדו וממילא נתן לו גם זכויות לעולם הבא.

ב. אפשר לפרש את המשפט הזה כהסבר לכך שגם האב וגם הרב נתנו לו דבר או יצרו אותו, אבל לא כהעדפה של אחד על השני. המשפט יהיה הוכחה לנתינה משניהם אבל לא סיבה להקדמת הרב על פני האב. צריך לזכור שהתוספתא לא הזכיר טעם זה והמשנה בכריתות כח. לא הזכירה טעם זה כלל אלא "שאתה ואביך חייבים בכבודו", ואם כן יתכן שיש מחלוקת בין המשניות ביסוד העדפת רבו על אביו.

ב. כבר הזכרנו את שתי האפשרויות להסביר את אביו ת"ח או שקול כרבו - אחד כמתייחס לחכמת האב ובזה מתחולל שנוי בדין הקדימויות, והשני כסימן לכך שאביו למדו חכמה ונעשה בכך מלבד אביו גם רבו.

ג. בדעת הרמ"ך חייבים לומר שרבו הכתוב במשנה הוא רבו שאינו מובהק, שכן אם זהו רבו מובהק יקדם לאביו גם במקרה שאביו שווה לו בחמתו, שכן הנתינה של רבו גדולה יותר מנתינת העוה"ז של אביו, (והרי אין לו אתה ואביך חייבים בכבודו) כך שאינו יכול לפסוק להלכה את המשנה בכריתות כח. "שאתה ואביך חייבים בכבודו". הר"ח כתב מפורש שהמשנה היא כרי' יוסי "ומתניתין נמי כרי' יוסי דיקא" - אלא שאין הבדל בין רבו מובהק לזה שאינו מובהק. רב המפרשים מסבירים שרבו הכוונה לרבו המובהק (רמב"ן, ריטב"א, מאירי וכו').

ה. בחיוב הקימה והקריעה בפני ת"ח אפשר להבין שתי הבנות עיקריות:

א. חייבין לעמוד בפני כבוד התורה של אותו ת"ח.

ב. תוספת להבנה א' - הקימה היא גם ביטוי לגדלות יחסית בין העומד לעובר או בין הקורע למת.

1. הרמב"ן מובא בריטב"א החדשים "לכך פירש הרמב"ן ז"ל דכי אמרינן דחכם שמת הכל קורעין עליו דוקא באותם חכמים שהם שוים לו ואצ"ל בשקטנים ממנו אבל לא הגדולים ממנו שאין הגדול בשום מקום חייב לקרוע על הקטן שהרי אינו לפי כבודו אלא כשהוא תלמיד על רבו ואף התלמיד על רבו אם התלמיד מופלג על רבו בענין שאינו לפי כבודו שיקרע עליו מפני כבוד תורתו אינו קורע עליו וה"ה באביו ואמו שאם הבן מופלג מאוד בחכמה וביראת שמים ואינו לכבודו לקרוע על לבו על אביו ועל אמו אינו קורע בכבוד תורתו עדיף ומציאה אב לכולם (ראיה לחשיבות כבוד התורה בשיקולי הכבוד והקדימה ע"פ הרמב"ן) :... וכן לענין לעמוד לפני ת"ח דוקא כשהוא שוה לו אבל אם הוא גדול ממנו אינו עומד מפניו אלא כשהוא רבו וכדאמרינן בפ"ק דקידושין שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל הוה קאי מקמיה הא לאו הכי לא היה עומד מפניו כיון שהיה גדול ממנו ואינו לפי כבודו אלא א"כ הוא רבו. ושלא יהא התלמיד מופלג עד מאד על הרב וזהו שאמרו בכאן כי ת"ח שבבל אפילו מי שגדול מחבירו היו קורעין זה על זה ועומדין זה מפני זה כדרך שקורעין על חכם או שעומדים אחרים מפני ת"ח. וכן בקידושין לג. ד"ה מדקיימא "... וקשה לי דסוגיין דכולי תלמודא דעומדין מפני חכמה ניקום מקמיה דבר אוריין הוא מפני לומדיה עומדין תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה ויש לומר.. לפי שאין מצות קימה שיעמוד חכם אלא לפני מי שגדול ממנו בחכמה כדאמרינן דאתון חכימין ואנא חבר וכדבעי בבנו והוא רבו הילכך... משום הכי נקט תלמודא קימה בתלמידי חכמים ונקיט נמי קימה מפני רבו והיינו נמי דאמרינן ברב יחזקאל דבעל מעשים הוה דאפילו מר שמואל קאים מקמיה לומר שאין בו משום ואינו לפי כבודו ואפי' לשמואל הילכך חייב לעמוד מפני שיבה שלו דאלו משום מעשים אין עומדין". יוצא ע"פ שיטת הרמב"ן שאין חובה לעמוד ולקרוע בפני ת"ח קטנים ממך אלא מפני ת"ח גדולים ממך בלבד, או לפי דברי הריטב"א החדשים ברמב"ן "גם בשווים לך") [וכן דמב"ם ס' המצוות עשה כט].

אם כן לדעת הרמב"ן עומדים מפני חכם ממך בכל מקרה וכן מפני קטן ממך אם הוא רבך [וכן מובא בר"י הזקן קידושין לג. "רבו שאינו מובהק אם הוא גדול הימנו אע"פ שלא למדו כלל או אם הוא פחות הימנו ולמדו קצת ורבו מובהק לא מיקרי אלא כשלמד רב חכמתו ממנו] *ניש לזכור כי הגמרא שם מדברת על "ר' אמות" - "אמר אביי לא אמרן אלא ברבו שאינו מובהק (יתכן שסובר כך כמו התוס' רא"ש רק לענין עשיה ולא כרמב"ן לענין קריעה) אבל ברבו מובהק מלא עיניו", [וכן מובא בחידושי הריטב"א ד"ה רבי יוסי (קידושין לב.): "ואע"ג דתלמידי חכמים אין עומדים זה מפני זה כשהם שוים בחכמה כדאמרינן התם תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה וקורעין זה על זה משום דלמדים כל אחד מחבירו והוה ליה כרבו הא לאו הכי אין עומדין זה מפני זה כשהם שוים בחכמה... אלא דבתלמוד אפילו הן שוים או גדול ממנו חייב לעמוד בפניו דאילו מדין תלמיד חכם היה פטור וכדאמרן". וכן מובא בריטב"א ד"ה אמר רבי יוחנן "שאינ ת"ח עומד מפני מי שקטן ממנו ולא מפני מי ששוה לו...".*

2. דעת התוס' רא"ש ד"ה "תלמידי חכמים שבבבל עומדין זה מפני זה" - "וא"ת תיפוק ליה משום דדרשינן בפ"ק דקידושין מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ואין זקן אלא שקנה חכמה וי"ל דהכא בשוים ואפילו הכי עומדין זה מפני זה מתוך שיושבין יחד בבית המדרש ומקשיין ומתריצין וכולן למדו זה מזה ונעשה כל אחד תלמיד לחברו" - עד כאן כדעת הרמב"ן הטוען שלמרות שאין חובת עמידה זה על זה מדין ת"ח בכל זאת יש חובת עמידה מדין רבו.

אבל בד"ה ומקרעין זה על זה - "פיי' כדין תלמיד לרב קרע שאינו מתאחה כדתנן אלי קורעין ולא מאחין על אביו ועל אמו ועל רבו דאילו קרע המתאחה על כל אדם כשר חייב נמי לקרוע כדתניא מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים מפני שלא בכה ונתאבל על אדם כשר" - התוס' ראש סובר כרמב"ן. לענין עמידה אך מדוע לא קבל אותה לענין קריעה? אלא שהרמב"ן סובר שהחובה לקרוע היא רק על אדם גדול ממך או שווה לך אבל לא על קטן ממך ועל זה חולק התוס' ראש. יתכן שנקודת המחלוקת היסודית היא האם בקריעה שלך על אדם אחר יש משום צער עליו או גם משום הבעת יחס אל גדלותו, דבר שכבר התברר ע"פ שיטת הרמב"ן. שיטת התוס' רא"ש כרמב"ן לענין עמידה, אך לענין

קריעה הוא חולה עליו וסובר שיש חובה לקרוע גם על אדם קטן ממך והחידוש בת"ח שבגלל זה הוא שקרעו קרע שאינו מתאחה.) יתכן אף שהרמב"ן סובר, שבזיון הוא לאדם לקרוע על אדם קטן ממנו או לעמוד בפני אדם קטן ממנו אבל בשווה לו אין בזיון.

גם תוס' מדבר על קריעה דוקא בקרע שאינה מתאחה כתוס' ראש "ומקרעין זה על זה אע"פ שאינו יודע יותר לפי שלומדין זה מזה ואם תאמר דאמרינן בפרק האורג חייב לקרוע על אדם כשר אפילו לא היה בשעת יציאת נשמה ויש לומר דהכא מיירי בקרע שאינו מתאחה כדין תלמיד על רבו וכן פירש רש"י". ואכן כך פירש רש"י ד"ה "קרע מאניה" - "קרע שאינו מתאחה כדין תלמיד על הרב".

3. הריטב"א טוען בדעת רש"י סובר "וכבר נשמר רש"י מזה ופרש שמואל קרע על ההוא גברא קרע שאינו מתאחה נראה שרצה לומר דהכא הכי פירושו תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה כמי שעומד בפני רבו. מלא עיניו וקורעין זה לזה קרע שאינו מתאחה כמי שקורע על רבו כדאיתא בדוכתא".

מהיכן הבין הריטב"א ברש"י שמדובר בעמידה כמלוא עיניו, האם משום שסובר כך בקריעה יסבור גם בעמידה? - מדוע לא מחלק כמו התוס' רא"ש בין עמידה שזה ענין של יחסית בגדלות לבין קריעה שהיא צער בלבד? יתכן שהריטב"א סובר שהיסוד לאי העמידה הוא הבזיון ולכן מפרש את דברי הרמב"ן שבשוים צריך לעמוד למרות שברמב"ן בקידושין לא משמע כן, ולכן לא יכל לקבל את החלוקה בין קריעה לעמידה כדעת התוס' ראש אלא מכיון שרש"י סובר שבקריעה קורעים גם על קטן ולא מתחשבים בבזיון ולכן גם בעמידה יסבור רש"י שעומדים על קטן למרות הבזיון ואז החידוש מוכרח להיות בזה שעומד מלא עיניו. יתכן שהרמב"ן עצמו יסבור שהיסוד לעמידה הוא הבעת היחסיות בגדלות לעומת קריעה שהמונע מלקרוע על הקטן הוא הבזיון שיש בזה.

4. על פי דברינו אפשר להסביר את הבדלי הגרסאות "שקול כרבו" ו"אביו ת"ח", שאם חייבים לכבד גם ת"ח שווים או גדולים אז אם אביו שקול כרבו מתבטל "אתה ואביך חייבים בכבודו". שכן אינו חייב לכבד בשווים או שגם הרב חייב בכבוד האב וממילא מתבטל הכבוד של

כל אחד ביחס לשני. אבל הגרסא הגורסת ואביו ת"ח סוברת ששני תלמידי חכמים חייבים לכבד אחד את השני גם בקטן ממנו ולכן מספיק שיהיה אביו ת"ח כדי שגם הרב יהיה חייב לכבד את אביו ויתבטל אתה ואביו חייבים בכבוד, ואכן גרסת הרמב"ן והריטב"א ותוס' ראש היא "שקול כרבו" בניגוד למובא אצלנו בנוסח המשנה.

ו. בירושלמי ב"מ פ"ב הי"א מובאת המשנה אבדתו ואבדת אביו שלו קודמת אבדתו ואבדת רבו של קודמת - אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת לשל אביו שאביו הביאו לעוה"ז ורבו שלמדו חכמה הביאו לעוה"ב אם היה אביו שקול כנגד רבו אבדת אביו קודמת. היה אביו ורבו נושאים משואי מניח את של רבו ואח"כ של אביו היה אביו ורבו בבית השבי פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו אבל היה אביו ת"ח פודה את אביו ואח"כ פודה את רבו.

ירושלמי הוריות פרק שלישי הלכה ד' מובאת במשנה "אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לעוה"ז ורבו שלמדו חכמה הביאו לעוה"ב ורבו שלמדו משנה ולא רבו שלמדו מקרא אם היה אביו שקול כרבו אביו קודם מה הועיל אמר רבי יוסי בי ר' בון כשהיה חצי תלמודו מזה וחצי תלמודו מזה אבדת אביו שחצי תלמודו מזה ואבדת אימו גרושה מאביו מי יקדום אביו היא שיקדום או עד שיהא כל תלמודו ממנו.

אבדת רבו שחצי תלמודו ממנו ואבדת אמו גרושה מאביו מי קודם רבו הוא שיקדום או עד שיהא כל תלמודו ממנו אבדתו ואבדת אמו ואבדת אביו ואבדת רבו שלו קודם לאביו ואביו לאמו ואמו לרבו ולא מתניתין היא האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה סברין מימר בשאין רבו שם אתא מימר ואפילו רבו שם.

ההתלבטות בירושלמי בין כל תלמודו או חצי תלמודו היא כנראה התלבטות במה רבו דומה לאביו ביצירה או בנתינה. פשט דברי רבי יוסי ברבי בון מתייחסים לנתינה ולכן מדגיש שגם האבא נתן לו חצי תלמודו ואז הנתינה בשניהם שווה, יתכן שהגמרא בירושלמי בהמשך לא הבינה כך וסברה שחצי תלמודו בא למעט מרבו מובהק לרבו שאינו מובהק ולכן באה ההתלבטות אם יש ערך לנתינה חלקית כדי להקדים רב על אביו שכן אין כאן הולדה. ההתלבטות בשאלה את מי להקדים את האב

או את האם מדגישה ששניהם הולידוהו ואז נשאלת השאלה איך יתכן שחצי תלמודו של האבא לא יוסיף לו כדי להקדימו אם לא שאין ערך לענין קדימה לנתינה אלא להולדה. [לעומת התלבטות בין הרב לאמא (שהיא התלבטות בעיתית כי יכלו לשאול על אם שחצי תלמודו ממנה לעומת אב שלא למדו ולמה שאלו דוקא על האם?) וכאן אפשר לומר שברור שרב שחצי תלמודו לא יקדם לאב אבל לאמא שיש לה רעותא בזה שהיא אשה הוא יקדם או שבאמת השאלה גם על האבא וגם על האמא ושניהם קשים שהרי בסופו של דבר אם זו התלבטות הירושלמי היו מציגים את השאלה כמו שצריך רב שחצי תלמודו מול אביו.] [מהמשך הגמרא ברור שהרב שחצי תלמודו ממנו אינו קודם לא לאב ולא לאם שהולידוהו. עד שיהא כל תלמודו ממנו, מכיון שיסוד הקדימה הוא הולדה ולא הנתינה.]